

УДК 168.522

Копієвська Ольга Рафаїлівна,
доктор культурології, професор,
завідувач кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
ORCID:0000-0002-4537-4888
okopievska@gmail.com

КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ В ДИСКУРСІ CULTURAL STUDIES

Мета статті - дослідити в контексті зарубіжного та вітчизняного наукового дискурсу тематизацію культурних практик у парадигмі Cultural Studies. **Методологія дослідження** включає загальнонаукові принципи систематизації та узагальнення досліджуваної проблеми, які дозволили визначити і науково обґрунтувати існуючі теорії щодо розуміння поняття «культурні практики». Мета та завдання статті обумовили застосування герменевтичного підходу, що передбачає розуміння тих чи інших культурних феноменів і дозволяє усвідомити специфіку перебігу цих процесів, культурних практик зокрема. Використання аналітичного методу дозволило виявити концептуальні засади щодо подальших наукових перспектив. **Наукова новизна** полягає у спробі дослідити репрезентовані дослідницькі орієнтири в осмисленні культурних практик в дискурсі Cultural Studies; з'ясувати роль культурних практик у прикладних дослідженнях; окреслити перспективи досліджуваного предмету в наукову традицію прикладної культурології. **Висновок.** Розглянута у статті тематизація культурних практик в межах британських культуральних досліджень дозволила дійти до висновку, що парадигма Cultural Studies представляє «міждисциплінарне» або «трансдисциплінарне» поле досліджень, репрезентоване відкритою системою ключових понять, практичних установок і дослідницьких орієнтирів, необхідних для осмислення складного за структурою і неоднорідного простору сучасної культури. Що у свою чергу дозволило запропонувати авторське визначення поняття «культурні практики».

Ключові слова: Cultural Studies, культурні практики, культуральні дослідження, молодіжні, контркультурні, антивоєнні, феміністські рухи, масова і популярна культура.

Копієвская Ольга Рафаиловна, доктор культурологии, профессор, заведующий кафедрой арт-менеджмента и ивент-технологий Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

Культурные практики в дискурсе cultural studies

Цель статьи - исследовать в контексте зарубежного и отечественного научного дискурса тематизацию культурных практик в парадигме Cultural Studies. **Методология исследования** включает общенаучные принципы систематизации и обобщения исследуемой проблемы, которые позволили определить и научно обосновать существующие теории относительно понимания понятия «культурные практики». Цель и задачи статьи обусловили применение герменевтического подхода, предполагает понимание тех или иных культурных феноменов и позволяет осознать специфику протекания этих процессов, культурных практик в частности. Использование аналитического метода позволило выявить концептуальные основы относительно дальнейших научных перспектив. **Научная новизна** заключается в попытке исследовать представлены исследовательские ориентиры в осмыслении культурных практик в дискурсе Cultural Studies; выявить роль культурных практик в прикладных исследованиях; очертить перспективы исследуемого предмета в научную традицию прикладной культурологии. **Вывод.** Рассмотрена в статье тематизация культурных практик в пределах британских культуральных исследований позволила прийти к выводу, что парадигма Cultural Studies представляет «междисциплинарное» или «трансдисциплинарное» поле исследований, представлено открытой системой ключевых понятий, практических установок и исследовательских ориентиров, необходимых для осмысления сложного по структуре и неоднородного пространства современной культуры. Что в свою очередь позволило предложить авторское определение понятия «культурные практики».

Ключевые слова: Cultural Studies, культурные практики, культуральные исследования, молодежные, контркультурные, антивоенные, феминистские движения, массовая и популярная культура.

Kopievska Olga, doctor of cultural science, professor Head of the Department of Art Management and event technology National Academy of Managerial Staff of culture and arts

Cultural practices in the discussion of cultural studies

Purpose of the Article. The purpose of the research is to study the thematization of the cultural practices in the paradigm of cultural studies in the context of the foreign and domestic scientific discourse. **Methodology.** The methodology of the research includes general scientific principles of systematization and generalization of research, which allow the author to determine and scientifically substantiate the existing theories, dealt with the understanding of the concept of «cultural practices». The purpose and tasks of the article determine the applying of the hermeneutic approach, which provides the understanding of various cultural phenomena and allows us to understand the specifics of the revision of these processes, cultural practices. The analytical method allows us to identify the conceptual foundations for further scientific perspectives. **Scientific Novelty.** The scientific novelties of the article are to study the represented research orientations in educational cultural practices in the discourse of Cultural Studies, to find out the role of various cultural practices in the applied researches and to analyze the perspectives of the researched subject in the scientific tradition of Applied Cultural Studies. **Conclusions.** The analysis of the thematization of the cultural practices within British cultural studies has allowed us to state that the paradigm of Cultural Studies is the interdisciplinary or transdisciplinary research field. It is represented by the opened system of the key terms, ideas, and orientations, which play an important role in the understanding of the complicated space of modern culture. In turn, it has allowed us to propose an author's definition of the concept of «cultural practices».

Key words: Cultural Studies, cultural practices, cultural researches, youth counter-cultural anti-war and feminist movements, mass and popular culture.

Актуальність теми дослідження. Мета дослідження обумовлює вибір концепції практики як інструменту теоретичного аналізу. В аспекті тематизації культурних практик постає необхідність звернення до теоретичних напрацювань британських та американських вчених, які працюють в парадигмі cultural studies чи дотичні до неї. В межах цих парадигм відбувається осмислення культури, в тому числі і сучасної, як

ситуативного і мінливого конструктору. А відтак започатковуються нові дослідницькі традиції, виокремлюються різні наукові напрями і підходи, одним із яких є всебічний і ґрунтовний аналіз різних культурних практик, алгоритми їх реалізації та репрезентації.

Варто зробити уточнення, що у вітчизняній науці ще не склалася традиція однозначного перекладу на українську мову *cultural studies* і тому в такому випадку - культуральні дослідження, культурні дослідження, дослідження культури використовуються як тотожні поняття.

Мета наукової розвідки – дослідити в контексті зарубіжного та вітчизняного наукового дискурсу тематизацію культурних практик у парадигмі *Cultural Studies*.

Науковим завданням статті стало:

- дослідити репрезентовані дослідницькі орієнтири в осмисленні культурних практик в дискурсі *Cultural Studies*;

- з'ясувати роль культурних практик у прикладних дослідженнях;

- окреслити можливості і перспективи «парадигмальної трансплантації» (В.С. Стьопін) результатів наукових доробок представників британської школи у вітчизняну прикладну культурологію.

Аналіз наукових джерел. Аналіз досліджень *Cultural Studies* не є активно досліджуваним об'єктом у вітчизняному культурологічному знанні. Їх рецепцію на вітчизняному ґрунті здійснили Н. Михайлова [4], Г. Меднікова [3], О. Олійник [5, 6], С. Русаков [10], Н. Ткачук [10], Є. Шапінська [14]. Приділяючи значну увагу концептуалізації культурних практик у британських *Cultural Studies*, Г. Меднікова не порушує проблем їх тематизації в новій культурній (культуральній) історії [3]. О. Олійник в низці статей аналізує стратегію наукових досліджень *Culture Studies*, її еволюцію та розглядає теоретичні доробки окремих його представників (Р. Вільямса, С. Холла й ін.) в аспекті взаємозв'язку культурних практик, культурної та креативної індустрії. Особливу увагу дослідниця приділяє вивченню масової (популярної) культури в парадигмі *Culture Studies* [5, 6]. У контексті компаративного аналізу британського й американського напрямів *Cultural Studies* вітчизняні науковці С. Русаков і Н. Ткачук порушують і проблеми культурних практик [10].

Виклад основного матеріалу. «*Cultural Studies*» означається британська програма досліджень культури як самостійний напрям соціально-гуманітарного знання й інституційна форма вищої освіти. Фундаторами програми є вчені з Бірмінгемського університету, які у 1964 р. створили Центр досліджень сучасної культури.

Перегляд принципів традиційного марксизму стосовно культури як надбудови до базису і використання теоретичних доробок А. Грамші, Д. Лукача, Л. Альтюссера, представників Франкфуртської школи та дотичного до неї В. Бен'яміна, дозволив вченим змістити акцент із соціально-політичних та економічних чинників розвитку суспільства на широкий діапазон проблем пов'язаних з культурою і розробити адекватні новим умовам наукові, інтелектуальні й політичні стратегії, де культурним практикам належить провідна роль.

Р. Хогарт, С. Холл, Д. Хеббідж, Р. (У) Вільямс та ін. аналізували гострі проблеми тогочасної культури, що з'явилися напередодні і під впливом молодіжної революції 1968 р., антивоєнного, жіночого та інших «альтернативних», протестних рухів і кинули виклик суспільству споживання.

С. Холл, один із фундаторів і лідерів *Cultural Studies* вважає центральним в їх програмі «питання політики культурної сфери або культури політичної сфери» [13, 158]. Методологію *Cultural Studies*, у зв'язку з незавершеністю її формування і введення нових методів і понять, деякі науковці називають «всеїдною», або еkleктичною, а культурні дослідження характеризують як «гібридні». Однак, як цілком слушно стверджує Меднікова Г. С., «Починаючи з методології дослідницької програми *Cultural Studies* культурні практики стали розумітися як певний очевидний, зрозумілий смисловий горизонт діяльності індивіда» [3, 32].

С. Холл пояснює подібний методологічний плюралізм, орієнтацією на оновлення методологічних установок, пошук нових концептів, необхідністю на тлі бурхливого перебігу суспільно-політичних процесів виявити в культурі невидимі, латентні структури. При цьому О. Еткінд вважає, що Р. Уільямс і Е. Томпсон перетворили «успадковану ними марксистську традицію в новий методологічний синтез, який затвердив самостійне значення культурних презентацій, інститутів і практик» [2, 5].

Ми будемо розуміти *Cultural Studies* як сукупність методологічно і дисциплінарно гетерогенних, але тематично взаємопов'язаних концептуальних дискурсів в межах яких досліджується сучасна культура для якої характерні мозаїчність, фрагментарність, різноманітність, гібридність та ін.

Р. Джонсон у програмній статті «Що таке *cultural studies*?», обґрунтовуючи логіку дослідження культури, вказує на численні спроби представників напряму «вийти за рамки стерильного протиставлення раціоналізму і емпіризму в пошуку більш продуктивної форми відносин між теорією (або «абстракцією») і конкретними, прикладними дослідженнями». Це важливо для нашого дослідження, оскільки воно також має прикладний характер, як і методологічна теза стосовно того, що метод *cultural studies* не визнає «радикального поділу між теорією і конкретним історичним контекстом», бо останній «є одночасно і об'єктом вивчення, і умовою існування» [9].

В концепції Р. Уільямса представлені два підходи до розуміння культури [11]. В межах першого (стаття «*Culture is ordinary*»), вона, як зазначає С. Холл, «демократизується та соціалізується і набуває «ординарного» характеру, стає в буквальному розумінні способом життя людини і виступає чинником формування спільноти шляхом поширення загальних смислів, спільних видів діяльності, практик та цілей» [13, 161].

Стверджуючи «ординарність» культури Р. Уільямс мав на увазі, що креативність як і «common sense» представляють дві сторони одного і того ж людського світу, які не можна розглядати окремо. Такий підхід дозволяє акцентувати увагу на креативній інтенції повсякденності.

Так, Д. Хезмондалш, професор університету в Лідсі, дослідник культурних індустрій, погляди якого сформувалися під впливом Р. Уільямса, звертає увагу на те, що в роботах останнього йдеться про креативність і символічну креативність, зокрема, яка «більшою чи меншою мірою завжди була присутня в історії людства, але управління та її поширення в різних суспільствах набувало радикально різних форм» [12, 19]. Варто зазначити, що концепція культурних індустрій Д. Хезмондалш не вписується в сучасний тренд їх сприйняття як «знамення нової ери вільної праці і радісного споживання». Крім того він використовує термін Р. Уільямса «комплексно професійна ера культурного виробництва» у власній концепції [12, 19].

Цей дискурс креативності здійснив вплив на розробку і практичну реалізацію креативних індустрій на державному рівні у Великобританії, починаючи з 1998 року. Їх розвиток вперше стає пріоритетом британської національної політики, а в багатьох випадках і політики муніципального рівня.

У зв'язку з цим перед Україною, щоб не скотитися до маргінесу, успішно реалізувати євроінтеграційну стратегію, здійснити прорив у постіндустріальну, інформаційну епоху, постає глобальне завдання – здійснити трансформаційні процеси в їх органічному поєднанні з інноваційно-технологічним оновленням усіх сфер суспільного буття, з розвитком культурних практик та ефективним використанням закладеного в них креативного, інноваційного потенціалу для формування людського капіталу як головної рушійної сили в умовах глобалізації [1, 305].

В межах другого підходу культура постає як така, що «пронизує всі соціальні практики і представляє собою результуючу їх взаємовідносин, а відтак протистоїть спробам приписати «культурному» («the cultural») другорядну, рефлексивну роль» [13, 162].

Так, вітчизняні науковці С. Русаков і Н. Ткачук вважають, що «в межах парадигми Cultural Studies культура перестає бути «об'єктом» і «голосом розуму»... гіпотетичної універсальної людини, а стає сукупністю варіативної множинності культурних форм і диференціації культурних практик, тобто тим соціальним феноменом, що втілює цілісний і водночас різноманітний «спосіб життя», в якому існують звичайні люди» [10, 160]. «Поняття «культурні практики», – наголошує Меднікова Г. С., – увійшло в науковий обіг в 70-і роки ХХ століття завдяки культурологічно-соціологічним працям представників Бірмінгемської школи» [3, 32]. І тому мета аналізу функціонування культури полягає у з'ясуванні механізму взаємодії між культурними практиками, що розглядаються «як загальна форма людської діяльності: як чуттєва людська практика, як діяльність, що створює історію» [13, 167-168].

«Р. Вільямс в процесі критики, – пише Є. Петровська, – макро категорій марксистського аналізу свідомості і для опису культурного досвіду, його «проживання» й перетворення в готову продукцію, сформулював поняття «структури відчуттів» (structures of feeling) з допомогою якого він описує соціальну динаміку практичної свідомості [7]. Йдеться про те, що культура пронизана такими емоційними структурами як «структура відчуттів», що представляють внутрішню її складову і знаходять найбільш адекватний вияв в художніх та літературних практиках. Це поняття Р. Уільямса дозволило в парадигмі Cultural Studies вивчити і описати специфічні емоції, пристрасті, афекти в практиках хіпі, художнього андеграунду та їх арт-практик, ввести в предметне поле досліджень нові «маргінальні» спільноти і практики, які вони продукують.

Ведення поняття structures of feeling і аналіз впливу емоційних структур на культурні практики дозволяє зробити висновок, що британські вчені виявилися дотичними до такого напрямку сучасної гуманітарної науки як історія емоцій в межах якого розробляються різні емоційні практики [8, 431-439].

Зацікавленість Cultural Studies молодіжними, контркультурними, антивоєнними, феміністськими рухами та ін., що сприймалися в тогочасному науковому дискурсі як маргінальні й перебували на периферії предметного поля досліджень, пояснюється усвідомленням британськими лівими інтелектуалами втрати робітничим класом своєї суб'єктності і пошуки нових політичних акторів, а відповідно і їх звернення до культурних практик. Р. Уільямс з цього приводу зауважує, що «найскладнішим для нас в теоретичному відношенні завданням є пошук неметафізичних, несуб'єктивістських пояснень для культурних практик, які зароджуються. У нас є одне основне джерело нової практики: становлення нового класу. Але ми повинні визначити і інші види джерел, деякі з яких дуже важливі для культурних практик» [11, 149].

З цим положенням пов'язане і розуміння сучасного світу як «тотальної класової, расової, етнічної, культурної множинності». Пошуки «неметафізичних» пояснень обумовлюються тим, що радикальні протестні рухи 1960-і рр. не вписувалися в традиційні дослідницькі рамки і потребували нової методології задля виявлення, з одного боку, радикальних форм політичної участі з врахуванням їх генези, символіки, типів дискурсів, а з іншого, таких нових форм самоорганізації, що орієнтовані на реальні суспільні зміни.

Актуалізація проблематики суб'єктності і символічної активності, включення в предметне поле Cultural Studies різних субкультурних практик відбувалася на тлі ґрунтового аналізу, починаючи з 60-х років минулого століття, феномена популярної культури (культурний популізм). Де увага зосереджувалася не стільки на продуктах і артефактах останньої, скільки на особливостях культурного споживання і з'ясуванні його сутності. А введення і використання поняття популярної культури пов'язане з необхідністю означити той факт, що це сфера активності споживача. Культурне споживання в такому аспекті розглядається не тільки як сфера відчуження суб'єкта, але і як форма його відтворення, що передбачає вибір і формування власної ідентичності.

«Культурний популізм» відображає базову інтенцію Cultural Studies, що культурні практики звичайних людей, їх досвід більш значущі в теоретичному і політичному плані, ніж практики елітарної, високої культури. Такий підхід викликав критику з огляду на те, що класичні стандарти високої культури, її смисли і естетичні засади нівелюються під впливом інтенсивного поширення культурних практик, орієнтованих на споживання.

Особливо інтенсивна розробка культурних практик популярної культури припадає на 1970-80-і роки, а пріоритетним напрямом дослідження стає телебачення. В межах Cultural Studies були здійснені дослідження поведінки аудиторії (споживачів) популярної культури на предмет пасивності чи активності, серед яких найбільш відомим і впливовим вважається дослідження Дж. Фіске. Вчені дійшли висновку, що активна поведінка аудиторії дозволяє створювати в процесі сприйняття різних культурних текстів власні значення, що і стає ключовим для розмежування популярної і масової культур.

Аналіз масової і популярної культури, попри його важливість, виходить поза межі нашого дослідження і цю проблему в своїх статтях достатньо ґрунтовно розглядає вітчизняний культуролог О. Олійник, але необхідно означити їх головну, на нашу думку, відмінність в контексті Cultural Studies. Так, популярна культура має масовий характер, оскільки її продукти виробляються, розповсюджуються і споживаються широким загалом і вона також орієнтована на розваги. Однак, на відміну від масової, популярна розуміється як актуалізована в живому безпосередньому досвіді завдяки рецепції та інтерпретації, яку здійснюють вже не просто споживачі, а одночасно і співтворці, «продуценти» її культурних практик [5].

Розвиток комунікативної інфраструктури: Інтернет і соціальні мережі, мас-медійна мережа телебачення, радіо, тиражованої музики і кінематографа. забезпечив швидке поширення продуктів і зразків як популярної, так і масової культури, надавши їм глобального виміру. Що увиразнює тенденцію до формування певного уніфікованого типу культурних практик і культурного споживання зі схожими ознаками і характеристиками. В той же час культурна парадигма Web 2.0 і її продовження Web 3.0 технологічно дозволяють споживачам, або користувачам, генерувати контент поза межами спеціалізованих офіційних інституцій, що робить цей пласт популярної культури більш явним і змушує дослідників акцентувати увагу на культурних практиках рецепції, інтерпретації, а в умовах інтерактивності нових медіа - і нових культурних практик. Потреба в осмисленні всіх цих нових тенденцій соціокультурного розвитку, нових форм культури і культурних практик, спричинених «другою культурною революцією», культурною глобалізацією і становленням цифрової реальності, призводить до появи в парадигмі Cultural Studies таких напрямів як fan studies, new media studies, convergence culture, science studies та ін.

Крім того, в сучасному світі різні професійні групи, різні товариства на кшталт колекціонерів тощо, прихильники тієї чи іншої «зірки» шоу-бізнесу або спортивні фани, а також і різні терористичні групи завдяки новим цифровим технологіям отримали реальну можливість контактувати один з одним в режимі он-лайн і формувати власну субкультуру та створювати відповідні культурні практики. І тому в умовах політичної нестабільності та її багатополлярності взаємодія субкультур перетворюється на один із найважливіших чинників розвитку сучасної цивілізації.

Інтенсифікація міграційних потоків, небачене зростання числа біженців в країнах Європи збільшують число безпосередніх контактів між носіями різних культур і субкультур. Взаємодія останніх описується з допомогою поняття «інтеркультуралізм», який передбачає урізноманітнення форми взаємовпливу і взаєморозуміння між представниками різних культур і світоглядів, пристрастей і історико-культурних традицій. Останнім часом з'явився і термін «транскulturалізм» як здатність людини одночасно освоювати різні культурні традиції і культурний досвід різних країн. Як «інтеркультуралізм», так і «транскulturалізм», будучи новими типами культурних практик, осмислюються в дискурсі Cultural Studies.

В пошуках онтологічної опори в сучасному мінливому і непередбачуваному світі, людина звертаються до власного «коріння» – історичних і культурних традицій як маркера ідентичності. Самобутність етнічних субкультур може ставати джерелом збройних конфліктів і тому проблема субкультур перетворюється з суто академічної в практичну і політичну, в тому числі і в ключовому аспекті як культурної політики, так і культурних практик. В цьому контексті набуває актуальності політичний дискурс Cultural Studies. «Найважливішою тезою Р. Вільямса, - пише вітчизняна дослідниця Н. А. Михайлова, – є розуміння культури як конфлікту, сфери ідеологічної боротьби, де домінують, залишкові елементи й елементи, що виникають, або опозиційні елементи, перебувають у постійному русі та протистоянні» [4, 104].

Однак в сучасному світі значно продуктивнішою є його теза стосовно того, що «культура продукує і репродукує політичні та соціальні ідентичності, які можуть в певній ситуації конвертуватися в прямий політичний конфлікт. І постає маркером визначення меж можливих конфліктів. В той же час виконання культурною функції встановлення гегемонії дозволяє їй сприяти досягненню соціальної та політичної стабілізації суспільства» [11, 144].

Висновки. В прикладній культурології, її теоретично-понятійній репрезентації нами запропоновано авторське визначення поняття «культурна практика» під якою ми розуміємо предметно-практичну діяльність людини/людей, пов'язану зі створенням, поширенням або споживанням культурних продуктів. Культурна практика пов'язана зі сферою смислів соціокультурного буття й індивідуального життя людини, а відтак мислиться, репрезентується й реалізується в межах доступного їй, персоналізованого ціннісно-смиислового горизонту» [1, 72].

Актуалізація теоретичних досліджень щодо вітчизняних культурних практик, впровадження результатів цих досліджень в практику, мають стати пріоритетними серед науковців. А ефективність їх впровадження залежить від розуміння всіма зацікавленими стейкхолдерами культурних трансформацій того, що культурні практики перейшли в центр соціально-економічних і політичних процесів, охопили всі сфери суспільного буття. Що в свою чергу потребує зміни моделі фінансування культури «за залишковим принципом», що все ще домінує в нашій державі і відповідає ортодоксально марксистському розумінню її як надбудови. Варто приділити особливу увагу розробці критеріїв добору пріоритетних стратегічних напрямків у вирішенні соціально значущих культурних проблем, а культурні практики розглядати як засіб їх розв'язання.

Література

1. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець XX – початок XXI ст.) : дис. ... д-ра культурології : 26.00.06. Київ, 2018. 487 с.
2. Культуральные исследования : сб. научных работ. СПб., 2006. 528 с.
3. Меднікова Г. С. Концепт «культурні практики» а його роль в трансформації сучасної культури // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. праць. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 37(50). С. 30–39.
4. Михайлова Н. В. Культурний матеріалізм: Р. Вільямс, Дж. Долімор, А. Сінфілд // Магістеріум. Літературознавчі студії. 2012. Вип. 48. С. 103–107.
5. Олійник О. О. Еволюція уявлень про масову культуру // Культурологічна думка. 2013. № 6. С. 61–68.
6. Олійник О. О. Культура як спосіб життя і методологія аналізу культури : концептуальний підхід Р. Вільямса // Культурологічна думка. 2012. № 5. С. 48–56.
7. Петровская Е. Возмущение знака. О перформативе, лозунгах // VOX : электронный философский журнал. 2018. Вып. 24. URL : <https://cyberleninka.ru/article/v/vozmuschenie-znaka-o-performative-lozungah-i-lenine> (дата обращения: 30.02.2018).
8. Плампер Я. История эмоций. М. : НЛО. 2018. 568 с.
9. Ричард Дж. Так что же такое культурные исследования? // Логос. 2012. № 1. С. 80–135.
10. Русаков С. С., Ткачук Н. М. Британський та американський напрями Cultural Studies: компаративний аналіз // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 115. С. 157–162.
11. Уильямс Р. Базис и надстройка в марксистской теории культуры // Логос. 2012. № 1. С. 136–156.
12. Хезмондалх Д. Культурные индустрии / пер. с англ. И. Кушнаревой; поднауч. ред. А. Михалевой; Нац. исслед. ун-т Высшая школа экономики. М. : Высшейшколыэкономики, 2018. 456 с.
13. Холл С. Культурные исследования: две парадигмы // Логос. 2012. № 1. С. 157–183.
14. Шапинская Е. Н. Очерки популярной культуры: научное издание. М. : Академический проект, 2008. 191 с.

References

1. Kopyevska, O. R. (2018). Transformational Processes in the Cultural Practices of Ukraine: Global, Glocal Context and the Local Particularities (the end of XX – the beginning of XXI centuries). Doctor's thesis. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
2. Cultural Researches: a collection of scientific papers (2006). St. Petersburg [in Russian].
3. Mednikova, G. S. (2017). The concept of "cultural practices" and its role in the transformation of modern culture. *Naukovy chasopys Natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova*. Ser. 7 :Religiyeznavstvo. Kulturologiya. Filosofiya : zb. nauk. prats. Kyiv : NPU M.P. Dragomanov, Vyp. 37 (50), pp. 30-39 [in Ukrainian].
4. Mikhailova, N. V. (2012). Cultural materialism: R. Williams, J. Dolimor, A. Sinfield. *Maigsterium. Literaturoznavchi studiyi*. 48, 103-107 [in Ukrainian].
5. Oliynyk, O. O. (2013). Evolution of representations about mass culture. *Kulturologichna dumka*. 6, 61-68 [in Ukrainian].
6. Oliynyk, O. O. (2012). Culture as a way of life and methodology of cultural analysis: the conceptual approach of R. Williams. *Kulturologichna dumka*. 5, 48-56 [in Ukrainian].
7. Petrovskaya, E. (2018). Outrage sign. About performative, slogans. *VOX: electronic philosophical journal*. 24. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/vozmuschenie-znaka-o-performative-lozungah-i-lenine> (accessed 30 February 2018) [in Russian].
8. Plamper, I. (2018). The story of emotions. Moscow : NLO [in Russian].
9. Richard, J. (2012). So what is the cultural research? *Logos*, 1, 80-135 [in Russian].
10. Rusakov, S. S., Tkachuk, N. M. (2016). British and American directions Cultural Studies: comparative analysis. *Gileia: naukovy visnyk*. 115, 157-162 [in Ukrainian].
11. Williams, R. (2012). Base and Superstructure in the Marxist theory of culture. *Logos*, 1, 136-156 [in Russian].
12. Hesmondhalgh, D. (2018). The cultural industries. Moscow: Izdatelskiy dom Vysshey shkoly ekonomiki [in Russian].
13. Hall, S. (2012). Cultural Studies: Two Paradigms. *Logos*, 1, 157-183 [in Russian].
14. Shapinskaya, E. N. (2008). Essays of popular culture: a scientific publication. Moscow: Akademicheskii proekt [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 16.12.2018 р.